

דרשוני זרזו

גיליון שבועי
לעיזן והעמקה
בתורת המחשבה

קדמאה

להורות תורת רבותני
היאמונים העלי המחשבה

גיליון מס' 51

פרשת קורח תשפ"ג

מחשבת ראשונה

דבר המערכת

"דער הייליגער זיידע קרח"...

"בגלגול הקודם הייתי מיוצאי מצרים, וגם דמותו של הנוגש ששעבד אותי בארץ מצרים זכורה לי היטב ועומדת עד היום לנגד עיני, עד כדי כך שגם אם אראה אותו היום אוכל לזהות אותו", כך שח הגה"ק בעל הישמח משה זי"ע פעם אחת בעת שעסקו בענייני גלגולים, כמו כן העיד ואמר שהוא זוכר גם היכן היו מונחים כלי המטבח בביתו שבמצרים...

כששמע זאת נכדו הרה"ק בעל הייטב לב מסינעט זי"ע, שאל אותו אם הוא זוכר גם את מחלוקת קרח ועדתו. השיבו הישמח משה: "כן, הנני זוכר זאת בבהירות רבה". שאל אותו הייטב לב: "באיזה צד נקטת בעת המחלוקת". ענה לו זקנו: "בשעתו לא רציתי להתערב במחלוקת זו, וכדברי אשת און בן פלת (סנהדרין קט) "מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא".

שאל אותו נכדו הייטב לב ביראת כבוד: "היתכן כזאת? שומעים שחולקים על משה רבינו ועומדים מן הצד?" השיבו הישמח משה: "בני, הנך עדיין צעיר לימים ואיני יכול לבאר לך זאת. כשתגדל ויעזור לך הקב"ה, תשכיל להבין דבר זה"...

♦ ♦ ♦

"רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'", טען קרח, טענה לכאורה מוצדקת. טענה שאף משה רבינו לא התנגד אליה עקרונית, כפי שאנו רואים מדבריו של משה רבינו ליהושע בן נון, בהתייחסותו לאלדד ומידד שהתנבאו במחנה - "מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם". ואם כן מדוע לנוכח דבריו של קרח התרעם משה כל כך - "יחרח למשה מאוד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם"?

כשנעיין בכתובים נראה, שלמרבית הפלא משה רבינו אפילו לא ענה על טענתו של קרח, קרח חולק ושולל את ההנהגה בכלל, באומרו ש'כל העדה כולם קדושים' ואם כן מדוע צריך את ההנהגה ואת הבדלי המעמדות. ומשה רבינו בתשובתו מתעלם מדבריו של קרח, ועונה לו שלא מן העניין - "המעט מכס כי הבדיל ה' אתכם... ובקשתם גם כהונה".

התשובה לשני השאלות אחת היא, משה רבינו לא התנגד בעצם לטענתו של קרח, שהרי גם משה רבינו לא שלל את התפיסה הזו, וכפי שמוכח מדבריו אחרי המעשה באלדד ומידד. משה רבינו לא התרעם על עצם השאלה, הלגיטימית והצודקת, ולכן גם לא ענה עליה תשובה. הבעיה הייתה רק בדרך ובצורה שבה היא נשאלה, במרמור הנלווה, בטון המריר. במילים "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הבאתנו" זיהה משה רבינו שלא האמת זועקת מתוך גרונו, אלא הקנאה והתאווה היא זו שאוכלת את ליבם.

בכך למדנו מסר נצח, רלוונטי לימינו אולי אף יותר מאי פעם, והיא שטרם שאנו שואלים שאלות, הזועקים 'מי שמך לאיש' להחליט עבורנו ועבור כל העם, עלינו לבדוק היטב בחדרי לבבנו, לראות שאכן המטרה היא זו שעומדת לנגד עינינו, ולא תאוות הכבוד והקנאה...

כתוב העלון:

מי אמר
שראוי
לשרוף את
ה'מורה
נבוכים'?

2 מדור
מחשבת
יסוד

המחלוקת על
דרך הנהגת
הכלל...

4 מדור
מחשבת
הפרשה

מתי נדרשת
מידת
האבזרות?

6 מדור
מחשבה
למעשה

תפילין של
רש"י ותפילין
של רשב"ם...

8 מדור
עקבות
המחשבה

העיקר החמישי: לו לבדו ראוי לעבוד (יא) ענף ד': עבודת הקרבנות במשנת הרמב"ם (ב)

הסערה בעקבות דברי הרמב"ם

"יודע אני, שבהכרח תירתע נפשך בהרהור ראשון מעניין זה", כך כותב הרמב"ם עצמו על טעמו לעבודת הקרבנות. ואכן בדבריו אלו, חזה הרמב"ם את הביקורת החריפה לה 'זכה' בעקבות דבריו, ביקורת שבמובן מסוים נוגעת לא רק לדבריו על עבודת קרבנות, אלא להיבטים נרחבים בתורת טעמי המצוות שלו.

אך מדוע דווקא בדבריו בטעמי עבודת הקרבנות, כתב רבינו ש'בהכרח תירתע הנפש' מזה? למה חשב הרמב"ם שמכל דבריו ב'מורה' דווקא דברים אלו יגרמו סערה עזה?

את ההסבר לקושי הטמון בטעם זה, מבאר רבינו עצמו בהמשך דבריו: "כיצד יבואו ציוויים ואיסורים ומעשים גדולים ומפורטים מאוד, בזמנים קבועים, והם כולם בלתי מכוונים לעצמם, אלא למען דבר אחר, כאילו זאת תחבולה שחיבל הא-ל לנו, כדי שישגי את כוונתו הראשונה"? במילים אחרות אומר לנו הרמב"ם, שלמעשה על פי שיטתו בטעמי המצוות בכלל, ובטעם עבודת הקרבנות בפרט, עולה שרוב המצוות אינם אלא אמצעי להרחיק את האדם מדעות כוזבות או ממידות רעות. והבנה זו שהקרבנות [וכן רוב המצוות] הם רק אמצעי חינוכי להרחיק מע"ז וכו' ואין בהם מטרה בפני עצמה, קשה מאוד לקבלה.

לצד קושי 'נפש' זה, שם רבינו בפי מבקריו גם את הקושיא הבאה: אם אכן כל מטרת עבודת הקרבנות היא כדי להרגיל את בני ישראל להתרחק מעבודה זרה אט אט, מה מנע מהקב"ה להסתפק בציווי ישיר לא לעבוד עבודה זרה, ובד בבד לתת לבני ישראל את היכולת הנפשית לעשות את המהפך הזה, וכך לא יצטרכו לשחוט קרבנות במשכן רק כדי שלא יבואו לשחוט בבית עבודה זרה.

"אי אפשר ליחס ספר מורה נבוכים אל הרמב"ם..."

למרות שרבינו יישוב קושיא זו, ותייך שהקב"ה אינו פוגע בבחירה החופשית ואינו 'מעניק' לבני אדם יכולות נפשיות שמעבר לכוחם האמיתי [אף שהוא יכול, כמובן, לעשות זאת], ולכן לא נתן הקב"ה לבני ישראל כוחות עליונים להתנתק בבת אחת מהעבודה זרה, ואף הוכיח יסוד זה מהפסוק "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה" - לא הניחה תשובה זו את דעתם של מתנגדי הרמב"ם.

בראש המתנגדים לדברי הרמב"ם אהדות עבודת הקרבנות בפרט ובראש ההתנגדות לספר 'המורה' בכלל, עמד לא אחר מאשר רבי יעקב עמדין זיע"א, שכתב לאחר לימוד דברי 'המורה' על טעם עבודת הקרבנות, כי לא ייתכן שהרמב"ם הוא זה שחיבר את ספר המורה נבוכים...

וכן כתב היעב"ץ במטפחת סופרים (חלק שני פרק ח), "ואיך אפשר לצייר ששני החיבורים, רוצה לומר, ספר ה'יד החזקה וספר מורה נבוכים, יצאו מתחת יד מחבר אחד, הלא לפי דברי ספר מורה נבוכים כל הלכות קדשים הארוכות והעמוקות כמעשה הבל המה, להג הרבה ויגיעות בשר יחשבוים בלי ספק המתפלספים, ההולכים בעקבותיו... וכמשפט הזה גזרו על הלכות טומאות וטהרות נגעים ואהלות, הרבות העמוקות ורחבות אין חקר לדקדוקי

נכתב על ידי הרמב"ם, ודבריו החריפים המערערים על עצם חיבור המורה בידי הרמב"ם לא נכתבו אלא לצורך הוקעת נגע השבתאות שפשטה באותו דור. [יסוד זה מסתבר מכך שהיעב"ץ בספרו משפחת ספרים אף ערער על יחוס ספר הזהר הק' לתנא האלוקי רשב"י, וזאת בגלל שהשבתאים סמכו עצמם על חלק מדברי הזהר].

הוכחה ברורה לכך שאף היעב"ץ עצמו ידע שהרמב"ם כתב את 'המורה', מצאנו בדבריו (שאלת יעב"ץ, חלק א' סימן מא). "איך הרמב"ם לבדו מצינו, שהעמיק עינו בה להפליא עצה, הגדיל תושיה בספרו 'המורה' לצורך אנשי דורו... מי כמוהו מורה בדת אל".

על מה אמר היעב"ץ 'גדולה עבירה לשמה'?

יצויין שבניגוד לדבריו החריפים נגד ספר 'המורה', על החלק ההלכתי של חיבורי הרמב"ם הכביד היעב"ץ שבחים לרוב, ואף החשיבו כגדול הפוסקים, וכלשונו (מטפחת ספרים שם), "כי הוא ודאי היה עמוד ההוראה בזמנו ובאר הגולה, עוד היום ממימיו אנו שותים, והאיד עיננו בכמה גופי הלכות". וכן כתב במטפחת ספרים חלק שני, (פרק שמיני, אות לו), "המחבר הגדול הנאמן לא- להיו ואשר טרח ויגע כל כך בידיעת דקדוקי מצוות בכל פרטיהם ותנאיהם... חיבור ה'יד הקדוש, חכו ממתקים וכולו מחמדים".

גם את עיסוקו של הרמב"ם בחקירה לא שלל היעב"ץ, אך הגדיר זאת כ'עבירה לשמה', בגלל הצורך הגדול בכך, וכלשונו (שם, חלק שני פרק ח), "הנה שכרו אותו ופעולתו שחזק ידים רפות עיפיי הגלות, שהיו נרדפים בימיו מן הפוקרים והמינים... המה אילצוהו לחקור בפילוסופיה, וקורא אני עליו 'גדולה עבירה לשמה', וכל כוונתו לשם שמים הייתה", בדבריו אלו אנו רואים שכל מחלוקתו של היעב"ץ הייתה אודות טעמו של הרמב"ם לעבודת הקרבנות, שעל כך כבר כתב הרמב"ם עצמו "יודע אני, שבהכרח תירתע נפשך בהרהור ראשון מעניין זה", ומלחמתו של היעב"ץ הייתה נגד אלו שמעמיקים בחקירה ללא כל צורך, אולם ודאי שהוא לא בא לערער אחר רבינו הרמב"ם עצמו אשר "עד היום ממימיו אנו שותים"...

(מיועבד ע"פ ספר רצון משה על הרמב"ם)

דיניהם, לדברי בטלה וריק יחשבו גם הם אצל העקשים ונלווים, הנבוכים בארש ספר מורה נבוכים. ולפי דעתם אין להאשימם, אחר שמצאו מקום לטעות בדברי רבם...

על כן אי אפשר ליחס ספר מורה נבוכים אל הרמב"ם, שזכה ויכה את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. תקלה כזו כספר מורה נבוכים, שהכשיל רבים בתורה בלי ספק בעולם, מי יודע כמה מאות אלפים יצאו מן הדת בסבת זה, והיא הסיבה הקרובה לחורבן קהלות מישראל הרבות הגדולות ועצומות, ועקירתן מארץ ספרד וצרפת בכלל... ואלמלא לא היה נמצא בספר מורה נבוכים רק דבר זה בלבד, רוצה לומר מה שכתב טעם הקרבנות, ראוי לגזור עליו שריפה"...

במקום אחר אף כותב זאת היעב"ץ ביתר חריפות: "רעדה אחזתני, חלהלה מלאה מתני, על כן אמרתי בחפזי כל האדם הקורא בשם הרמ"ם [הרמב"ם] על חיבור ספר מורה נבוכים, כזב, שאינו המחבר הגדול בעל ספר ה'יד החזקה".

היעב"ץ נגד 'המורה נבוכים'

אכן טענה זו, לפיה 'המורה' לא נכתב כלל בידי הרמב"ם סותרת את דברי הרמב"ם עצמו, שמזכיר את ספרו 'מורה הנבוכים' במאמר תחיית המתים ובאגרותיו [אגרת הרמב"ם לפסיא תר"ט עמוד כ"ג]. לצד דברי הרמב"ם עצמו המזכיר בכתביו האחרים את

דבריו ב'מורה', אנו רואים שגם גדולי עולם שהיו סמוכים לדורו של הרמב"ם סמכו ידיהם והסכימו שאין שמץ של ספק בכך שספר 'המורה' נכתב בידי הרמב"ם עצמו, וכלשונו של רבי יונתן מלונגיל במכתבו (הובא בתשובות הרמב"ם סימן כ"ד) "להשביענו עוד בספר מורה נבוכים, אשך שמענו שמעו ובארץ מצרים יצא טבעו". גם בנו של הרמב"ם בספרו מלחמות השם יצא להגן על דברי אביו במורה נבוכים, והספר מורה נבוכים מובא בשם הרמב"ם גם בדברי הרמב"ן באגרת קנאות, ובספ' ספר מלחמות השם.

היות שהדבר ברור מעל כל ספק שה'מורה' נכתב בידי הרמב"ם עצמו, ובידינו יש אין ספור מקורות ברורים המעידים על זמן כתיבתו המדויק [ד' אלפים תתקמ"ז - ד' אלפים תתקנ"א] ואף על כך שהרמב"ם כתב ספר זה במיוחד עבור תלמידו ר' יוסף בן יהודה אבן שמעון - טענו רבים מגדולי הדורות שהיעב"ץ עצמו ודאי ידע שספר 'המורה'

צדיק כתמר יפרח מחלוקתו של קורח ומשה רבינו על דרכי הנהגת הכלל

איך סתף קורח לצדו את כל גדולי הדור?

לא אמורה להיות על בקשת המלך אלא דווקא על הדורות הקודמים שלא ביקשו מלך.

ירידה לצורך עליה אצל מנהיגי הדור

להבין כל זאת, נפתח פתח בהקדם דברי חז"ל (יומא כב:) "אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו". והנה דברים אלו נראים על פניהם תמוהים מעט, וכי לא עדיף למנות מנהיג שכולו טוב, ואין בו פגם כלל וכלל?

אכן דבר זה יתבאר על פי היסוד הגדול שמוצא פעמים רבות בתולדות יעקב יוסף, והוא שלפעמים צריך הצדיק לרדת ממדרגתו, ואף להיכשל בנדנדוד כלשהו של חטא, שרק כך יוכל להבין את פשוטי העם ולהתחבר אתם, וכך יוכל בדרך עלייתו להעלות אף את נשמות ישראל החוטאים הנמקים בעונם, ואם אין לצדיק שייכות כלל אף לנדנדוד עבירה קלה כלשהו, אין ביכולתו לרדת מרום מעלתו אל נדחי ישראל לקבץ נידחיהם ולקרב פזוריהם ולהעלותם לעולם התיקון.

וכנודע, שלאחר פטירתו של הרה"ק ר' יצחק מדרוהוביטש זיעוכ"א, ביקשו בשמיים למצוא בו איזה פגם קל, כדי שיהיה אפשר להעלות על ידו כמה וכמה נשמות נידחות, אך לא מצאו אבו פילו עוון קל שבקלים, עד שנודע שפעם אחת באמצע התפילה נפלה ממנו טליתו, ועל ידי כך נבהלו כמה בעלי חיים שהיו שם קשורים זה בזה, ונמצא שנגרם על ידו הנהגת כלאי בהמה יחד, ועל ידי הפגם הקל הזה הצליח להעלות אתו המון נפשות רחוקות. ולמדנו שאי אפשר שיתקשרו ויתחברו נפשות פשוטי העם בצדיק זולתי פגם כלשהו.

ובספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת קדושים) ביאר על פי יסוד זה את מאמר התנא (אבות פ"ד משנה כ"ב) "הילודים למות והמתים להחיות", שכוונת התנא, שאם ראית איש כשר וישר שירד ממדרגתו, שעל ידי ירידה זו נקרא 'הילודים למות', צריך אתה להבין שהסיבה לכך היא 'המתים להחיות', שירידה זו נצרכה, ומטרתה להחיות ולהעלות את אותם נשמות נידחות ולקרן תחת כנפי

"שכל מי שאין בו שייכות כל שהוא לחטא אינו יכול להוציא את הרבים מחטאם"

השכינה. ובוזה ביאר את מאמר חז"ל (ר"ה כט.), "כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו", שכל מי שאין בו שייכות כל שהוא לחטא אינו יכול להוציא את הרבים מחטאם וחובתם.

זוהי כוונת התנא "אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו", היינו שכדי שיוכל מנהיג ישראל להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד צריך הוא לרדת לפעמים ממדרגתו, וזהו ביאור אמרם "למה צריך הפרנס שיהיה לו קופה של שרצים - כדי שלא תזוח דעתו".

מדוע נולד משה רבינו עם מידות רעות?

על פי יסוד זה נוכל להבין מה הייתה טענתו של קורח, וכיצד הצליח לסחוף אחריו רבים וטובים. שקורח טען שמנהיג ישראל צריך להיות מתוקן לגמרי ונקי מכל סיג ופגם. טענתו של קרח אף נרמזה בשמו, קר"ח = צדיק כתמר יפרח, שהוא סבר שדמיון הצדיק לתמר בא להורות שהצדיק צריך להיות נקי לגמרי, כדוגמת פרי התמר שאין בו קליפה, וכולו מתיקות ללא טרירות כלל. אכן עינו הטעות שבאמת גם בתמר יש קוץ ודרדר, וכמאמר חז"ל במדרש (במדבר רבה ג א) "התמרה הזו עושה תמרים ועושה קוצים, וכל מי שהוא מבקש לגבות תמרים הקוצים שיש בה שולטין בו".

וזה היה שורש מחלוקתו של משה רבינו ע"ה, שכבר נודע המעשה הטובא בתפארת ישראל (סוף קידושין אות ע), "שכשהוציא משה רבנו את ישראל מצרים, שמעו עמים ורגזו, חיל ורעדה אחזום, ויתמהו מאוד על זה האיש משה, כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלה. התעורר מלך ערבי אחד וישלח צייר מובהר, לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביא את התמונה אליו.

וילך הצייר ויציר תמונת משה ויביאה לפני המלך, וישלח שוב המלך ויאסוף כל חכמי החרשים אשר לו יחדיו וישאל אותם לשפוט על פי פרצוף פניו של משה כפי המצור, לדעת תכונת טבעו ומידותיו ובמה כוחו גדול. וישיבו כל החכמים יחדיו את המלך ויאמרו: "אם נשפוט על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול, נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים בגיאות וחמדת המון ובשרירות הלב ובכל החסרונות שבעולם".

בראות זאת המלך, תמה מאוד, ומיד אסר את רכבו ופרשיו, ויבוא אל תוך מחנה ישראל. ויספר למשה את כל הדברים האלה אשר נעשו. ויען משה איש האלוהים ויאמר: "דע לך כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמך כולם קשורים בי בטבע, ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמך, ואני בכוח אמיץ הנה התחוקתי ורדיתו וכבשתו אותם, עד אשר קניתי לי היפוכם לטבע שני. ולכן ובעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת". עכ"ל.

מחשבת הפרשה

מאוצרם של רבותינו בעלי המחשבה בענייני דיומא

הרי לנו שמשה רבינו מצד טבעו היה בעל מידות רעות ומושחתות, ומצד טבעו נמשך ונטה לרע, אך ה' ג' ר' על עצמו

והתדבק בטוב, ולכן משה רבינו היה יכול להבין את הקשיים והניסיונות של פשוטי העם ולהתחבר אתם, ובנקודה זו חלק עליו קורח, ועל יד שהזכיר את המידות הרעות שעמם נולד משה רבינו הצליח למשוך איתו רוב בני ישראל ובתוכם מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות, באומרו שהצדיק צריך להיות קדוש מרחם, ולכן לא יתכן שבמשה רבינו שנוגד עם מידות רעות כל כך בחר ה', ובזאת הייתה טעותו.

האם צדיק צריך להיות "קדוש מרחם"?

על פי יסוד זה יאירו גם דברי הנביא בהפטרת פרשתנו, ונבין מה הייתה מהות החטא בבקשת המלך בימי שמואל. דאיתא בנועם אלימלך, "ששואל היה נראה לו זה שיהרוג הבהמות של עמלק עבירה גדולה, אבל אם היה יכול לעשות עבירה לשמה היה עושה והורג את הבהמות גם כן, אלא שמרוב צדקותיו שלא היה בו שום דופי, לא היה יכול לעשות אפילו עבירה לשמה, וממילא כיון שלא היה יכול לעשות עבירה לשמה, לא היה יכול להתחבר עם הבעלי עבירה להמשיך עליהם השפעה, כי במה היה דבוק עמהם, והמלך צריך להיטיב לכל ישראל לכולם שוין אפילו לבעלי עבירה. וזהו שאמרו (יומא כב.) "מפני מה לא נמשכה מלכותו של שאול, מפני שלא היה בו שום דופי, דאמר רבי יוחנן אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו", ולזה נאמר אצל שאול שהיה 'משכמו ומעלה גבוה מכל העם'."

הרי לנו שהן בפרשה גופא והן בהפטרות, באה התורה ללמדנו יסוד אחד, והוא שאין לו לאדם לבקש מנהיג גבוה מעל גבוה ונקי מכל סיג ופגם כפי שביקשו עדת קורח וכפי בקשת בני ישראל בימי שמואל, אלא אדרבה המנהיג צריך להיות בעל יכול להתחבר להמון העם, גדולים כקטנים וטובים כרעים, שרק על ידי ירידת הצדיק והתחברותו אפילו אל החוטאים יש בכוחו להעלות שוב את נשמתם ולתקנם בתיקון השלם.

(משובד ע"פ רס"ר ציון משה על התורה)

**"וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת
אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו" (אגרת הרמב"ז)**

"וכל מה שיזכר אדם לבקש סיבות לכבות אש המחלוקת יעשה"

ממחלוקת של קרח יש ליקח מוסר עד היכן גדול עונשו של מחלוקת. ראה מה עלתה לקרח עונש הנמרץ, ולא הועיל שלשלת יוחסין שיצאו ממנו, וגם הוא בעצמו היה שר וגדול בישראל לולי חטא המחלוקת, והיה מנושאי הארון. גם דתן ואבירם וטפם כולם נאבדו. וזוהו ילמוד אדם מוסר לאחוז בשלום. וכל בר שכל ילמוד ויהיה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום, כי הנך רואה שאהרן לא דיבר בזה המחלוקת אף שקרח רצה לעקור את כבודו לא דיבר מאומה. וכל מה שאדם יוכל לבקש סיבות לתוהו השלום ולכבות אש המחלוקת יעשה. צא ולמד ממשו רבינו ע"ה, שהיה גדול הנביאים והיה מלך, והלך בעצמו ובכבודו לדתן ולאבירם לאחר שמרדו בו כששלח אחריהם ואמרו לא נעלה, הלך הוא אליהם עם זקני ישראל, והכל בשביל השלום.

(של"ה דרך חיים אות א')

"הקנאה היא מכה שאין לה תרופה"

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי". הסיבה לקורח במחלוקת הזו שני דברים, האחת שהתלבש במידת הקנאה, ומידת הקנאה היא מידה רעה ומכה שאין לה רפואה, והוא שידוע כי כאשר יקנא האדם במי שהשיג עושר ונכסים יוסיף דאגה על דאגה עד שישגי כמוהו, ואם השיג יגיע מזה אל אהבת הכבוד ובקשת מיני הממשלה בקנייני העוה"ז, ומאהבת הכבוד יעלה אל השררה, ומהשררה יגיע מזה לעבוד עבודה זרה, ואם לא השיג יהיו כל ימיו מכאובים וחיי צער יחיה וסוף שימית את עצמו או את חברו.

(רבינו בחיי ט"ז א')

הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי". וכן דרשו רז"ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם... שהרי מתוך הקנאה יבא לידי שנאה ומן השנאה לידי רציחה, שכן כתוב (דברים י"ט א') 'וכי יהיה איש שונא לדעתו וארבו לו וקם עליו והכהו נפש ומת', וכן קנאתו של קרח הטרידתו מן העולם. וקנאתו זאת לקרח ולכל האוחזים דרכו והסרים אל משמעתו היתה בחלוק המנוין והמעלות בישראל, והיו חושבים כי משה היה עושה זה מדעתו, שהרי משה שאמר להם משה כי לא מלבי נוכל ללמוד כוונתם הרעה שהיו אומרים כי מלבו עשה, והיו טוענים כי מה שהחליף הלוי תחת הבכורות לא עשה אלא כדי לתת גדולה ומעלה לבני לוי שהם ממשפחתו, גם בני קהת שהגדיל מעלתם על כל שאר הלויים לשאת הדברים המקודשים לפי שהם הקרובים אליו יותר כי קהת היה זקנו.

(רבינו בחיי שם)

המחלוקת מעוררת עיני חכמים

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי". ואיך לא שת לב קרח אל מאמר יעקב בקהלם אל תחד כבודי? [רבינו מקשה איך יתכן שקורח העיז לחלוק על משה רבינו, והלא יעקב אבינו באומרו "בקהלם אל תחד כבודי" כבר התנבא על כלשונו וחרפתו של קורח]. ראה כי העון מסמא את העינים כי ויקח קרח וכו' עד לוי, ולא שת לב אל יעקב, כי על כן לא הביט באומרו בקהלם אל תחד כבודי.

(אלשיך ט"ז ב')

המתנאה אינו יכול לסבול שליטת אחרים

"וישמע משה ויפול על פניו". במסכת סנהדרין אמרו מה שמועה שמע מלמד שחשדוהו באשת איש, שנאמר (תהלים ק"ז ט"ז) 'ויקנאו למשה במחנה'. [כעת נכנס רבינו לבאר מדוע חשדו את משה רבינו באשת איש]. שמצינו במסכת סוטה (ד:) 'כל המתנאה לסוף נכשל באשת איש', ובמקום אחר אמרו (שם ד:) 'כל המתנאה כאילו בא על כל העריות... ובוה הבין משה שקרח חשדו שיהיה נכשל באשת איש לכך נאמר "וישמע משה ויפול על פניו". וטעמו של דבר נראה לפי שכל המתנאה רוצה שיהיה הוא גבוה מעל כל גבוהים אין עוד מלבדו ורודה בכל העולם זולתו, ולפי שכל אשה משועבדת תחת יד בעלה כמו שנאמר (בראשית ג' ט"ז) 'זהו אימ שלך', על כן אין המתנאה יכול לסבול אפילו ממשלה זו שתהיה ביד אחר, ועל כן נקט דוקא אשת איש ולא שאר עריות.

(כלי יקר ט"ז ד')

כמה גדול כח לשון הרע

"ויקהל עליהם קרח את כל העדה פתח אהל מועד". הבכורות הסכימו עמו בטענה שהיה משה פוסלן, גם שבט לוי בטענה שציווה משה שיהיו נתונים לאהרן ולבניו. ושאר שבטי ישראל למה הסכימו עמו שאומר ויקהל עליהם קרח את כל העדה? דרשו רז"ל שהיה קרח אומר להן ראו מה עשה לכם בן עמרם, ראובן בכור ישראל והוא הקדים נחשון בן עמינדב לשאר השבטים בחנוכת המזבח, והוה הסיבה שנטפלו עמו הכל. והוה ויקהל עליהם קרח את כל העדה. בוא וראה כמה גדול כח היחיד החוטא וכמה גדול כח לשון הרע.

(רבינו בחיי ט"ז ט')

לעיתים האכזריות היא מידה נדרשת

"ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני". [רבינו מתקשה מדוע התפלל משה רבינו הרועה הרחום שימותו כל עדת קרח ומתריץ], הוא משל למיני חלאים המתילדים בקצוות ידיים, או רגליים, שטבעים להתפשט עד הלב וימות, וכי דיאנו רופא

אומן, ימהר יחיש יצו עליו לחתוך היד או הרגל אשר בו הנגע טרם יתפשט יותר. ואם כבר נתפשט עד הארכובה או הזרוע גם אותם יחתוך טרם אל הלב יגיע. ולא לאכזר יחשב כי הן הם רחמים גדולים שעל יד חתוך יד או רגל ימלט כל הגוף. כן הדבר הזה אם קורח נשאר חי, לא יבצר מהתפשט נגע צרעת כפירתו בהם. על כן אמר משה אין בעולם רחמים גדולים מהכרת את קורח וחבריו, כי מיתתם היא חיות כל ישראל והעולם, נכריתם מיד טרם יעלה הנגע עד הלב. והוה מאמרו 'אל כל ישראל' - אל יקשה בעיניכם אשר אני בא להכרית את אלו כי היא חיותכם.

(אלשיך ט"ז כח')

צא ולמד כמה קשה המחלוקת

"ותפצע הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח". אמר רבי ברכיה, כמה קשה המחלוקת, שבית דין של מעלה אין קונסין אלא מבן עשרים שנה ומעלה, ובית דין של מטה מבן שלש עשרה. ובמחלקתו של קרח, תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתית, דכתיב 'ונשיהם ובניהם וטפם', וידרו הם וכל אשר להם.

(מדרש תנחומא ג' א')

כל שיכול למחות ולא מיחה נתפס בחטא

"וילונו כל עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המיתם את עם ה'". [רבינו מתקשה איך יתכן שבני ישראל אמרו למשה רבינו "אתם המיתם את עם ה'"]. היו חושבים כי בתום לב עשה קרח ושהדין עמו, באופן כי בקלות היו יכולים משה ואהרן להציל ממוות נפשם, או בתפלה עם שהיה סירחון רביעי, או להאריך ענין המחנות עד בלעו קרת דתן ואבירם, וישובו מאתיים וחמישים אנשים מטענותם. נמצאו בגרימת מיתתם כאלו הם המיתם. זהו אמרו 'לאמר אתם המיתם', לומר מה שראוי לאמר, הוא אתם המיתם את עם ה', כי אפשר לכם להצילים בהיות מוחים בידם ומקרבן לתורה.

(אלשיך י"ז ב')

אגרת השבת (ה')

שיטת הרשב"ם בביאור המקרא - פרק ב'

על דרך 'קשרם על גרוותיך כתבם על לוח לבך, ויהי טעם לאות כמו סימן, ומהו שיהיה לאות ולזכרון, הוא כי ביד חזקה, שתשמור כן בלבך ולבנך... והפירוש השני להיותו כמשמעו לעשות תפילין של יד ושל ראש, ובעבור שהעתיקו כן חז"ל, בטל הפירוש הראשון, כי אין עליו עדים נאמנים כמו שיש לפירוש השני". במילים אחרות: ראב"ע קובע כי האפשרות השנייה, לפיה מדובר בתפילין ממש, היא הנכונה רק כיוון שחז"ל קבעו כך, אך לא משום שהבנה זו מתאימה יותר לפשט. אמנם על דברי הרשב"ם כבר כתב המגיד מקולוניץ ז"ע

שזה פשוט שהרשב"ם גם ידע שפירוש הפסוק הוא כדברי חז"ל, והוא בעצמו הניח מדי יום ביומו תפילין של ראש ותפילין של יד, כדעת זקנו רש"י ואולי גם כדעת אחיו ר"ת, אלא שאף על פי כן קיבל רשות מזקנו לפרש את הפסוקים בפנימיות.

וכתב המגיד שבאמת הפירוש האמיתי של הפסוק הוא כדברי הרשב"ם הנ"ל, שצריך שיהיה

בלבנו תמיד אהבת הבורא ויראתו, ולהתפאר בזה כטוטפות. אלא מכיון שהקב"ה צופה ומביט אל קרוצי החומר, ואין אנו יכולים לקיים מצות התפילין כדברי הרשב"ם בלב זך, וכבר כתב החינוך שפעולות האדם ממשיכים כוננת הלב אחר הפעולה, ומכיון שאפס כוחני ונשטה גבורתנו לגשת אל הקודש פנימה ולהידבק בפנימיות לאל חי, לכן תקנו חז"ל גם עשייה גשמית, לקחת ד' פרשיות ולהקיפם בשערות ולהכניסם בבתים כדברי חז"ל הלכה למשה מסיני, או אז נקיים בפועל ממש על היד הגשמי והראש הגשמי, כדי שיע"ז יתעורר פירוש הרשב"ם ונחדיר את הכתוב בתפילין לתוך לבבנו...

המשך יבוא...

מה פירוש "ולטוטפת בין עיניך"?

בפרק הקודם התחלנו לבאר מהי דרכו של הרשב"ם בפירוש התורה, ובמה היא שונה מדרכם של יתר המפרשים. ראינו שעיקר השוני מתבטא בכך שרשב"ם בניגוד לשאר מפרשי הפשט, דבק בפשוטו של מקרא' גם במקומות שבהם הבנה זו תורת את ההלכה הפסוקה.

אחת הדוגמאות הבולטות ביותר לשיטתו של הרשב"ם בפירושו לתורה, היא פירושו למצוות תפילין: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפניך כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים" (שמות י"ט). רש"י הק' מבאר את הפסוקים כפי שנפסק להלכה: "לאות על ירך ולזכרון בין עיניך - שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובורע".

לעומת זאת, רשב"ם מבאר את הפסוק על פי הפשט: "לאות על ירך - לפי עומק פשוטו, יהיה לך לזכרון תמיד כאילו

כתוב על ירך. כעין 'שימני כחותם על ליבך'. עכ"ל. בדבריו אלו בעצם אומר לנו הרשב"ם שפשטות משמעות הפסוק אינה שאנו מצווים לכתוב פרשיות אלו ולכרסם על היד ועל הראש. אלא שחובה עלינו לזכור זאת תמיד 'כאילו כתוב על ירך'. גם תרגום השבעים היווני, התרגום העתיק ביותר לתורה, תרגם את הביטוי "והיו לטוטפות בין עיניך" כ"לא ימוש ומגד עיניך".

"הפירוש האמיתי הוא כדברי הרשב"ם"

יצוין שגם האבן עזרא, דן באפשרות לקרוא את הפסוק במשמעות מטאפורית זו, וז"ל: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" - יתכן על ב' פירושים. האחד

התפילין העתיקות ביותר. נמצאו במערות קומראן